

Kuva: Matti Lindvik

Kuva: Turun museokeskus / Turun Sanomat

Kuva: Turun museokeskus / Turun Sanomat

Kuva: Turun museokeskus / Turun Sanomat

Kuva: Märkku Laapalainen

KANSANPUUSTON REITTI 1:

1. Honkapirtti

Jalkaväkirykmentti 14 muodostui pääasiassa turkulaisista miehistä. Rauhallisempana asemasotavaiheen aikana 1942 he perustivat aseveliyhdistyksen ja syntyi idea asevelitalosta. Miehet rakensivat ja pystyttivät vienankarjalaistyyliisen Honkapirtin asemasodan aikana Itä-Karjalaan Uhtualle, josta se siirrettiin Ruissaloon 1944. Aseveliyhdistys lakkautettiin ja rakennus siirtyi kaupungin omistukseen 1945. Kahvilatoiminta pirtillä alkoi 1965.

Honkapirtin takana on eräs Ruissalon edustavimmista pähkinäpensaslehdöistä, joita tavataan Suomessa runsaammin vain etelä- ja lounaisrannikolla. Pähkinäpensaasi lähiympäristössä elää paljon lajeja, jotka ovat siitä riippuvaisia. Sinivuokot kukkivat keväisin näyttävästi pähkinäpensaiden alla.

2. Tammilehto kuhisee elämää

Vanha tammi tarjoaa monisatavuotisen elämänsä aikana ravintoa ja kodin tuhansille eliölajeille, niin lehtopöllöille, uuttukyyhkyille, metsähiirille kuin vesisiipoillekin. Tammesta riippuvaisia ovat esim. 500 hyönteislajia, joista monet ovat harvinaisia ja/tai uhanalaisia. Ruissalon epävirallinen tunnuseläin on tammien ja muidenkin suurten lehtipuiden onkaloissa elävä *erakkokuoriainen*, isokokoinen kovakuoriaislaji, jota ei tavata Suomessa Ruissalon saaren ulkopuolella.

3. Choraeuksen lähde

Choraeuksen lähde on saanut nimensä Turun akatemiassa 1799–1802 toimineen kaunopuheisuuden dosentin, kirjailijan Mikael Choraeuksen mukaan. Lähdetta ympäröivä kiveys tehtiin 1849. Lähde mainitaan virkistyspaikkana, jonka ääressä iloiset ylioppilaat ja huvittelevat kaupunkilaiset nostivat maljoja. Lähdetta ympäröivään kiveykseen on hakattu teksti FONS CHORAEI PHOEBEI PERENNIS – runoilija Choraeuksen alati pulppuava lähde.

4. Turun yliopiston kasvitieteellinen puutarha

Vuonna 1678 Turun akatemiantalon läheisyyteen perustettiin puutarha-alue. Turun yliopisto perustettiin 1920 ja sen puutarha vuonna 1924 Iso-Heikkilään. 1950-luvulla uudeksi sijoituspaikaksi valikoitui nykyinen paikka Ruissalossa, jossa puutarha aloitti toimintansa 1956. Nykyään puutarhan ensisijaisena tehtävänä on avustaa kasvitieteellistä tutkimusta ja opetusta sekä tarjota virkistystä suurelle yleisölle. Ulko- ja sisäpuutarhan kasvikkokoelma käsittää yli 5000 lajia ja lajiketta, jotka ovat elävä näyteikkuna maapallon kasvimaailman monimuotoisuuteen.

5. Ruissalon kevät

Kevätaspekti, eli monivuotisten lehtokasvien kukinta ennen puiden puhkeamista lehteen on näkemisen arvoinen luonnonilmiö. Sini- ja valkovuokot, linnunherneet, pystykiurunkannukset ja monet muut ihastuttavat kulkijaa valoisaan aikaan, mutta illalla ja aamuvahain elämyksiä tarjoilevat laulavat linnut. Huhtikuun kuulaat illat ovat rastaiden ja punarintojen aikaa, toukokuussa ja kesäkuun alkupuolella solistit vaihtuvat hyönteissyöjiin, kuten kerttuihin ja satakieleen.

6. Ruissalon telakka

Turun Veneveistämö perustettiin 1889 Ruissalon Hevoskarin niemelle, jossa sitä ennen oli sijainnut torppa ja huvi. Alueelle rakennettiin suuri veistämö-rakennus, konepaja, venesuoja ja mastosuuli. Kun veistämö lopetti toimintansa 1954, siirtyivät rakennukset Turun sataman käyttöön. Vanhalla telakka-alueella on edelleen telakointi- ja varustamotoimintaa, mutta alueella on palveluja myös vierailijoille.

7. Ruissalon kartano

Ruissalon kartano oli saaren keskus 1840-luvulle asti. Kartanon päärakennus on rakennettu vuonna 1901, sillä 1720-luvulla rakennettu vanha päärakennus paloi kaksi vuotta aiemmin. Kartanon vuonna 1754 perustetussa hyötypuutarhassa kasvoi keittiökasvien lisäksi omena-, päärynä- ja luumupuita sekä syreenejä ja Siberian hernepuita. Kartanon läheisyydessä oleva kalliokeho sekä hevoslaitumet ovat useiden harvinaisten ja uhanalaisten hyönteisten ja muiden eliöiden lempipaikkoja. Ruissalon kartanon rantaniitty ja kartanon pellot ovat avomaalla viihtyvien lintujen ja lintuharrastajien suosiossa. Alueella pesivät mm. töyhtöhyppä ja pikkutylli ja muuttoaikaan siellä tavataan monia muitakin kahlaajalajeja. Monituhatpäisen valkoposki-hanhiparven lento-onlähde merikotkan ilmestyessä taivaalle on elämys.

8. Kansanpuisto

Kaiken kansan virkistysalue, Yleinen käytävä, siirtyi Croaeuksen lähteen kohdalta nykyiselle paikalleen 1860 ja sai myöhemmin nimen Kansanpuisto. Alueelle avattiin myös ravintola ja keilarata, myöhemmin myös kesäteatteri. Kansanpuistosta muodostui turkulaisten kesäisten retkien kohde, jossa harrastettiin mm. promeneerausta eli käyskentelyä. Ensimmäinen uimalaitos rakennettiin rantaan 1890-luvulla ja uudempi merikylpylä 1908. Tämä oli edellistä isompi ja siinä oli katsomo sekä hyppytorni. Uimalla sortui ja se purettiin 1964.

Suomen vanhin yhtäjaksoisesti toiminut rock-festivaali Ruisrock järjestettiin ensin Ruissalon Saaron-niemessä 1970, vuodesta 1972 se on ollut Kansanpuistossa. Ruisrockissa esiintyy vuosittain huippuesiintyjä. Rantalavan esiintyjät hämmästyvät lähellä rantaa ohi lipuvia suuria ruotsinlaivoja. Kansanpuisto onkin hyvä paikka nähdä nämä mahtavat laivat läheltä – aina aamuisin n. klo 6.45–9.00 ja iltaisin n. klo 19.00–21.00 välisenä aikana.

9. Huvilakulttuuri ja Pikku-Pukin promenadi

Kesänvietto huvilalla oli osa 1800-luvun porvarillista elämäntapaa. Ensimmäinen huvila saarelle valmistui 1848 ja 1930-luvun loppuun mennessä huviloita oli 98. Ensimmäiset 1840-luvun huvilat olivat lähinnä kartanomaisia empire-rakennuksia. Uudenlaisen koristeellisemmän huvilatyylin Suomeen ja Ruissaloon toi arkkitehti G. Th. Chiewitz 1850-luvulla. 1800-luvun loppuun mennessä huvilatyyli muovautui yltiökoristeelliseksi. Seuraavaa vaihetta edustavat 1900-luvun alkupuolen yksinkertaisemat ja aiempaa pienemmät huvilat. Tyylimuutosten kehityskaari huipentuu arkkitehti Erik Bryggmanin suunnittelemassa funktionalistisessa Villa Warenissa. Saarella onkin erittäin edustavasti eri-ikäisiä huviloita.

Kuljettaessa Kansanpuistosta Pikku-Pukin promenadia kohti Airistoa, ensimmäisenä oikealla on Chiewitzin 1853 suunnittelema Villa Haga, jonka rakennutti rautatehtailija Thalus Ericsson. Yltiökoristeellista vaihetta edustavat sen vieressä oleva kauppias Gustaf Petreliuksen huvilana tunnettu Villa Gustafsberg (1884) ja taaempaan oleva kauppias Hoffstedtin aikoinaan omistama Skogshyddan (laaj. 1891). Koristeellisia ovat myös Solhem, jossa asui aikoinaan korkkitehtailija Larsson, ja sen viereinen 1871 kauppias Strandellille rakennettu Ekhem. Aivan promenadin reunassa on keltainen viinikauppias Nordforsille 1871 rakennettu Berghorn ja vuonna 1885 rakennettu väriltään valkoinen Rauha sekä tornillinen kauppias Juséliukselle 1886 rakennettu Villa Carlo. Viimeisenä kulman takana sijaitsee vielä vuonna 1880 rakennettu Synvilla.

10. Krimin sodan linnoitukset

Ruissalossa on Krimin sodan (1854–1856) aikaisia puolustuspatteireita. Puolustuspatteireissa on ollut paikat tykeille sekä ruutikellari. Yksi näyttävimmistä tykistöasemista sijaitsee Villa Carlton vieressä. Tässä on myös opastaulu. Myös Honkapirtin läheisyydessä on ollut tykkipatterit.

11. Tikkojen valtakunta

Ruissalon luonnon monimuotoisuuden kannalta arvokas lahoppuu tuottaa monelle tikkalajille mieluisaa hyönteisravintoa. Saarella tavataankin kaikkia Suomessa pesiviä tikkalajeja. Käpytiikan lisäksi tarkkasilmäistä ja -korvaista kulkijaa saattavat samalla retkellä ilahduttaa myös elegantti harmaapäätikka, komea palokärki ja vain talitiaisen kokoinen pikkutikka.

12. Moottoripyörien maantieajot ja Jarno Saarinen

1930-luvulta lähtien Ruissalossa järjestettiin moottoripyörien maantieajot. Reitti kulki Choraeuksen lähteeltä Pikku-Pukille vievää tietä, siitä itään kohti Kansanpuistoa ja Kansanpuiston tietä maantielle. Lähes neljän vuosikymmenen ajan pyörien pärinä kuului oleellisena osana saaren kevääseen. Poliisin ja luonnonsuojelijoiden vastustuksesta ajot lopetettiin Ruissalossa vuonna 1971.

Uuden roikkuvan ajoasennon ratamoottoripyöräilyyn tuonut turkulaisyyntyinen Jarno Saarinen on lajinsa maailmanmestari vuodelta 1972. Kilpailuonnettomuudessa Monzan radalla 1973 menehtynyt Saarinen on maailmalla edelleen erittäin arvostettu. Ruissalossa on hänen mukaansa nimetty tie ja Barkerin puistoa komistaa hänen näköispatsaansa.

13. Ruissalon lentosatama

1900-luvun alussa ilmailiikenne kulki pääasiassa vesitasojen avulla. Turun kauppakamari totesi 1920-luvulla, että kaupunki tarvitsee oman lentosatanan ja -kentän. Se päätettiin sijoittaa Ruissaloon, koska sinne oli mahdollista rakentaa vesilentoseman lisäksi maakenntä. Ensimmäinen reittilento Ruissalon lentosatamaan tehtiin 2.5.1927. Pankinjohtaja Grotenfeltin huvila toimi lentoseman odotustilana. Päivittäinen lentoyhteys Tukholmaan päättyi kun lentosatanan käyttö loppui 1935 Artukaisten maalentokentän valmistuttua. Turun Pursiseuran käyttöön palsta siirtyi 1943.

KUUVAN REITTI 2:

1. Honkapirtti

Katso reitin yksi ensimmäinen piste.

2. Villa Roma ja tomaatit

Huvilan suunnitelli arkkitehti Chiewitz 1850 Nils Pinellolle, joka myi sen Suomen Talousseuralle. Paikassa toimi vuosina 1862–1876 seuran koepuutarha ja vuodesta 1906 lähtien 1950-luvulle asti puutarhuri Josef Mäkilän perustama kauppapuutarha. Kasvihuoneissa viljeltiin mm. tomaattia ja kurkkua. Tomaatit olivat vielä 1920-luvullakin hieman eksotisia ja monet eivät niiden mausta välittäneet. Sen vuoksi Mäkilän kuljetusauton kyljessä luki: Turkulaiset oppikaa syömään tomaattia! Huvilassa työskenteli ja asui kuolemaansa 1955 asti taitelija Otto Mäkilä, Joosepin poika. Vuodesta 2003 lähtien huvilassa on asunut taitelija Kaj Stenvall.

3. Krottilanlahti

Talvella Krottilanlahden rantalepikko houkuttaa tervalepän siemensadosta nauttivien urpiaisten ja vihervarpusten parvia. Kesäisin puiden lomassa kiitävät hyönteisiä popisivat lepakot. Ruissalon monipuolisen lepakkofaunan helmi on uhanalainen ja Suomessa harvinainen ripsisiippa. Laidunta-va karja pitää Krottilanlahden rantaniityn avoimena ja monipuolistaa alueen hyönteislajistoa.

4. Pelloista golfkentäksi

Alkuajan lähes jokaiseen huvilapalstaan kuuluivat pellot, kasvi puutarha ja edustuspuutarha. Rantaniityt oli raivattu pelloiksi 1700-luvulla ja karja siirtynyt laiduntamaan metsiin. Ruissalo oli 1950-luvulle saakka hyvin maaseutumainen. Entiselle Ketolan torpan alueelle valmistuivat golfkentän ensimmäiset väylät 1967. Golfkenttä laajeni Huiskalan Oskaruoren pelloille 1983.

5. Kalfdalin torppa ja ripsisiippakellari

Ruissalon kartanon viljelyksiä laajennettiin 1700-luvulla ja pelloille tarvittiin enemmän työvoimaa. Alkoi torppien perustaminen ja 1830-luvulle tultaessa niitä oli 15. Ne sijaitsivat eri puolilla saarta ja niillä oli asuinrakennusten läheisyydessä omat peltolohkonsa. Luonnonkivistä muurattu, tynnyriholvattu kellari sijaitsee entisen Kalfdalin torpan alueella. Kellari on ajoitettavissa 1700–1800 -lukujen vaihteeseen. Nykyisin kellaria käyttävät lepakot syys- ja kevät-aikaisena levähdyspaikkanaan. Kellarista on tavattu pohjanlepakko, vesisiippa, viiksi-/isosiippa sekä korvayökkö, mutta erityisen merkittäväksi sen tekevät siellä vuosittain tavattavat muutamat ripsisiipat. Kellari on yksi maamme harvoista tunnetuista ripsisiipan vakituista levähdyspaikoista.

6. Kuuvannokka

Kuuvannokan kärjessä voi tavoittaa jotakin ulkosaariston tunnelmasta. Edessä avautuu Airiston selkä, portti Turusta maailman merille. Ruissalon lähiluodoilla pesii laaja kirjo saaristolintuja haah-kasta erittäin uhanalaiseen selkälokkiin. Sukupuuton kynnykseltä palannut merikotka on yleinen näky ympäri vuoden. Onnekas saattaa äkätä pää pinnalla kurkkivan harmaahylkeen eli hallin.

7. Käärmeiden talvipesa

Käärmeetkin kuuluvat Ruissalon luontoon. Niin kyy kuin rauhoitettu rantakäärmeikin ovat taantuneet koko Suomessa liikenteen, rakentamisen ja vainon vuoksi ja ne tarvitsevat molemmat suojelua. Kyy ei ole aggressiivinen sen paremmin ihmisiä kuin lemmikkieläimiäkään kohtaan. Myrky on kyyille elintärkeä ravinnonhankinnan apu, eikä se tuhlaa sitä puolustautumiseen kuin vasta viimeisenä keinonaan. Puremat voivat kuitenkin olla vaarallisia, joten kyyitä on syytä kunnioittaa.

8. Metsän hiljaisuus

Kuuvan luontopoluilla saa nauttia luonnon hiljaisuudesta. Polku kulkee Kuuvannokan kalliomänniköstä kuusisekametsään, jossa pystyy kuulee puut tarjoavat ravintoa tikoilta ja metsätiaisille. Sen varsilla vuorottelevat karummat, havupuuvaltaisemmat kangasmetsät, tervalepikot ja rehevämmät sekametsät. Polunvarsien kääpiä kasvavat pökököt ja muhkuraiset puuvanhukset kutkuttavat kulkijan mielikuvitusta ja muistuttavat siitä, miltä elämää sykkivä vanha metsä näyttää.

9. Birka

Muutamilla palstoilla harjoitettiin ammattimaista puutarhaviilijä 1950-luvun lopulle asti. Birkassa toimi 1920-luvulla kauppapuutarha nimeltä Birkka Handelstrågård. Puutarhaan liittyi kasvihuone, orangerie, jossa perimätiedon mukaan kasvatettiin viinirypäleitä ja kukkia. Kasvihuone muutettiin jo 1920-luvun lopulla navetaksi, josta jäljellä ovat vain perustukset.

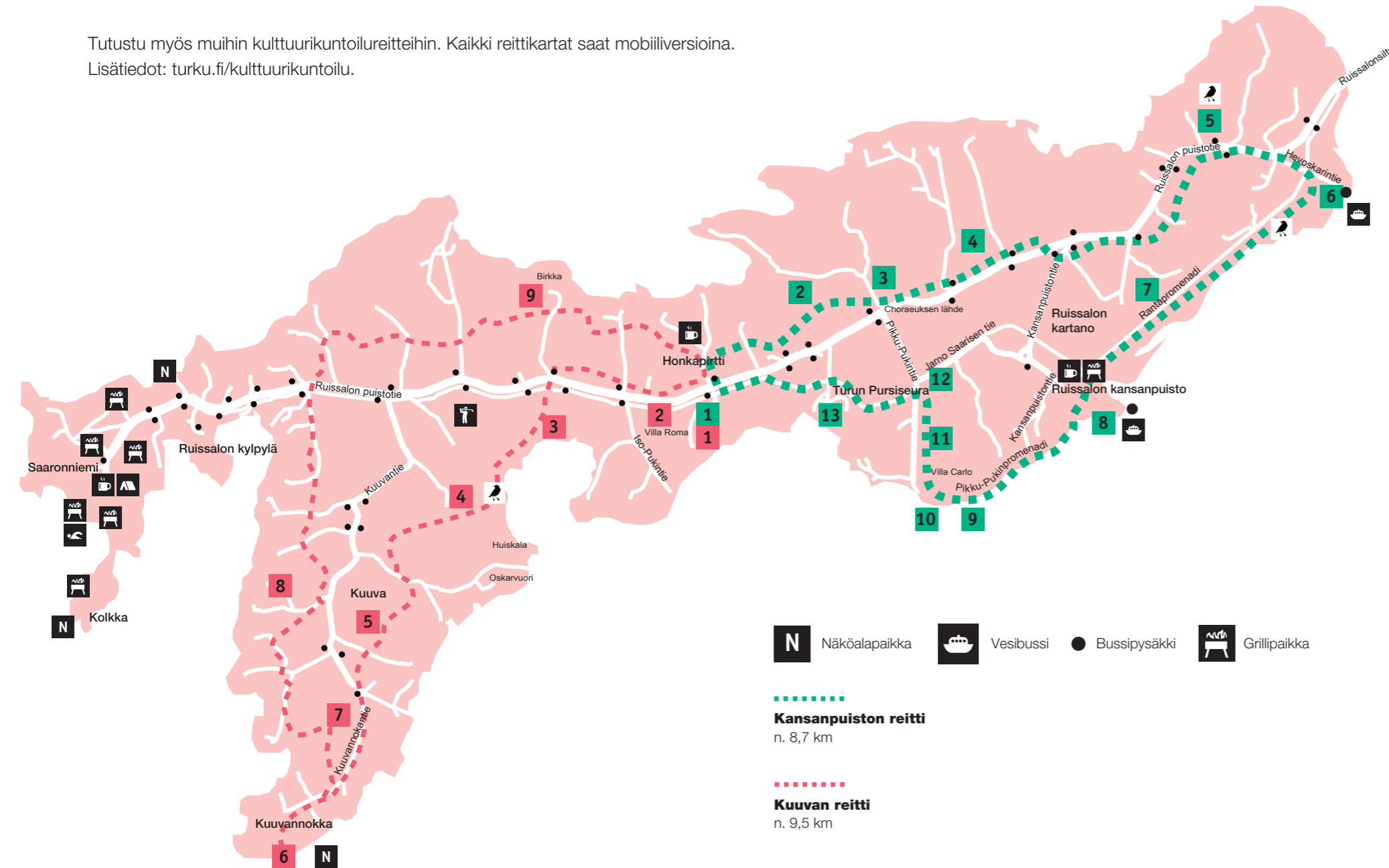
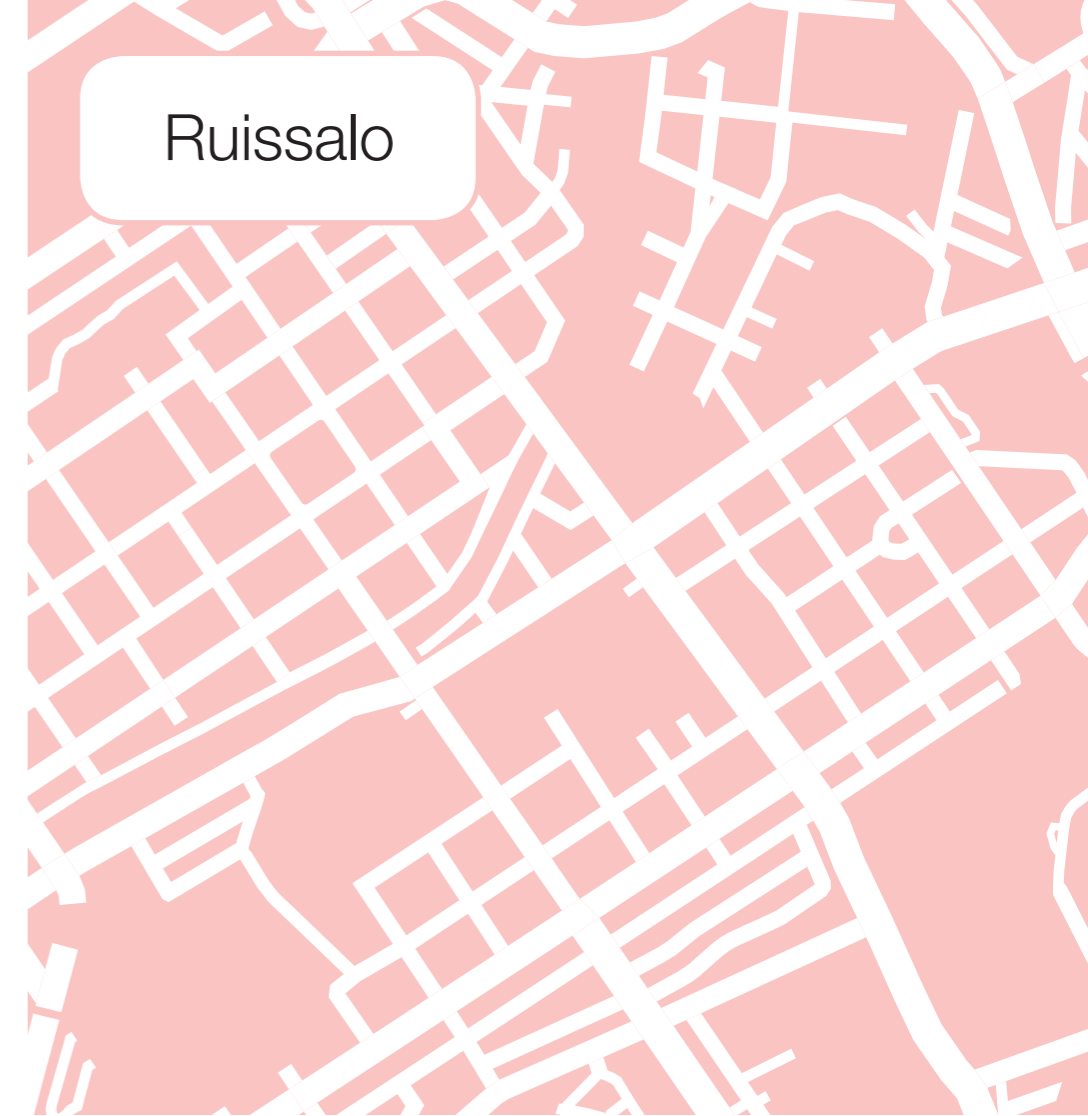
RUISSALO

Ruissalo oli pitkään laidunmaata. Lehtojen raivaaminen viljelysmaiksi alkoi 1540-luvulla. Samoihin aikoihin Ruissalosta muodostettiin Turun linnan alainen kuninkaankartano, jonka tuotto käytettiin linnan tarpeisiin. 1550-luvulla Ruissalosta tuli Suomen herttuan metsästyspuisto.

1600-luvulla Ruissalon kartano ja sen viljelykset siirtyivät ensin Turun linnaa hallinneille kenraalikuvernööreille ja myöhemmin maaherroille. Kartanoa hoitivat lampuodit eli vuokraviljelijät. Ruissalo oli maaherrojen virkatalona, palkkatilana, aina vuoteen 1844 asti, kunnes 1845 senaatti eli valtio luovutti Ruissalon Turun kaupungille. Seuraavana vuonna Ruissalo palstoitettiin ja palstat vuokrattiin kesähuvilatonteiksi.

Nykyisin Ruissalosta on muodostunut kaupunkilaisten virkistysalue, sillä Ruissalon kaltaista luontokohdetta ei löydy mistään muualta. Ruissalo tunnetaan Suomen laajimmista jalopuulehdoistaan ja erityisesti ikitammistaan. Saarella on toki useita muitakin elinympäristöjä; rantalepikoita, kangasmetsiä, niittyjä ja merenlahtia.

Tutustu myös muihin kulttuurikuntoureitteihin. Kaikki reittikartat saat mobiiliversioina. Lisätiedot: turku.fi/kulttuurikuntoilu.

N Näköalapaikka Vesibussi Bussipysäkki Grillipaikka

Kansanpuiston reitti
n. 8,7 km

Kuuvan reitti
n. 9,5 km

Liikkuessasi Ruissalossa noudata liikumisrajoituksia. Lemmikkieläimet on pidettävä kiinni eikä luontopoluilla ja maastossa saa pyöräillä. Kasveista kerätä saa vain ruokasieniä ja marjoja.

turku.fi/kulttuurikuntoilu